

על ההגנה העצמית בשנת 1905

הרב שמואל-מרדכי גארלין

אחרי דיכויי המהפכה בשנת 1905, החליטו השלטונות הצאריים להטביע את המהפכה בים של דם יהודי. על פני עשרות ערים ועיירות יהודיות ברוסיה עבר אז גל של פרעות-דמים. גם בראקוב החלו להתהלך שמועות בהלה על פרעות שנפוצו מתוך כוזנות-זדון, על ידי אלמנטים מוסתים בין איכרי הכפרים שמסביב. משתגיעו אלינו השמועות, נמרנו אימר לקדם את פני הרעה ולארגן הגנה עצמית. כדוגמת מינסק הווסל. נר לרגלנו שמשו דבריו של העסקן הציוני הנודע בשעתו, שמשון רוזנבוים: «אם אויבינו יידעו שעוד כטרם ירים איש מהם את ידו לנפץ שמשות בחלונות היהודים, ימחץ הנוער היהודי את ראשו, יינטל חשקם לפרוע בנו פרעות». העמדנו בפני השאלה הקשה: הכסף הדרוש לרכישת נשק מאין יוקחו הדעה הכללית בין הנוער היתת, שיש להטיל על ראשי הקהל בעיירה לספק את האמצעים הדרושים. לשם זה נקראה אספה רבתי של באי"כח כל המפלגות בעיירה בבית-הכנסת הישן.

בזכרוני נחרתו כמה פרטים מעניינים ממהלך האסיפה ההיא: ראשון עלה על הבמה נציג ה"בונד" — בחורון צעיר, לא מקומי, פועל נגרות, כשהוא לבוש מעיל קצר (קרטקה), חבריו הבונדאים מקיפים אותו. הוא פושט במחי אחד את מעילו, ומסרדו לאחד מחבריו ומתחיל את נאומו בוז הלשון: «איום ונורא הוא מצבם של אחינו היהודים ברוסיה... אולם כאן משסע אותו קולו של יצחק'יעקב שנקרא "הגדול": "רד שינץ מהבמה"! קמו מהומה ורעש. פלוני מתערב, משקיט את הקהל, והנואם כותח שוב את נאימו באותה הלשון עצמה: «איום הוא מצבם" וכי' ושוב משסעו יצחק'יעקב "הגדול", וככה חוזר הדבר מספר פעמים, עד שיצחק'יעקב משתתק והבונדאי מצליח סוף-סוף לסיים את נאומו.

בסופו של דבר הסכימו ראשי הקהל לעקרון ההגנה העצמית ולממן את קניית הנשק, בהסכמת כל הנוכחים נבחר כותב הטורים האלה ליורד ההגנה ולמרכז ענייני רכישת הנשק. כאן צריך היה לדאוג לתיקון חסרון אחד, שהרי עד אותו יום טרם ידעתי להחזיק בידו אקדח או רובה... במשך שבועיים הייתי יוצא מדי יום, בלוית נכדו של המלמד ר' נטע'איווק ליער זדוהובסקי, ומאמן את ידי לאחוז בנשק ולקלוע

למטרה. מורי זה חזר לא מכבר מהחזית בפורט-ארטור וכמוכן שהיה מומחה בשטח זה. משקנתי את תורת הירי והקליעה למטרה. הזכרו כל המכשולים ויכולתי בכל המרחץ להתמסר לתפקיד שהוטל עלי.

לרכישת הנשק נשלחו למינסק שניים מנכבדי העירייה שלנו; אברהם זאב מערין והבחור והעלועל בנו של הנגר. יום-השוק התקיים או בשני בשבוע. היינו אפוא עורכים כל יום אי בערב ישיבה של מטה ההגנה בבית. לשם נקיטת אמצעי זהירות בכל מקרה של התפרעות העלול לבוא. עם שובם של השליחים ממינסק נערכה ישיבה מיוחדת בביתי בהשתתפותם של האחים פסח ושעיה סטארוביץ, פיליה גוטס מה-בונד, זאב הרצען. אברהם זאב מרין ובניה אבא'ס. מטעם הבעלי-הבתים השתתף בישיבה איזיק האופה. ומטעם הציונים — אני. מהדריית של השליחים הסתבר שהם רכשו (כמוכן באוסן בלתי-לגאלי) שתי סכינים סיניים, 25 אקרופים וכשבועים מגלביי-גומי. לשמע הסכינים הסיניים נתמלא באיכה הבעלי-בתים המתזעם: „סכינים אלו ימלטו עלינו שזאה". הם צעקו כי „עצם מציאת הנשק האיום הזה בידי בחורים יהודיים עלולה להביא לידי פרעות ביהודים" ועמדו על כך שהסכינים יושמדו ויעלמו מיד. לא רצינו להביא לידי פילוג בפעולתנו. ועוד באיתו לילה קברתי איתם במרתף של המרינים.

מששקטו הרחות ערכנו את תכנית הפעולה. התננה בראקוב מנתה או כמאה בחורים צעירים. מאמינים בנשק, ומוכשרים להגן על העירייה בשעת צורך. חלקנו איתם לשלושה מחנות. האחד הוספה לרחוב וילנה; השני — לרחוב מינסק; והשלישי — לכפר השוק. עליהם הוטלה המשימה לעמוד על המשמר בימי השוק. עלי היה לדאוג לשני דברים: לספק להם את כלי-הנשק ברגע הדרוש, וכן — דגים מלוחים ולחם...

הישיבה התנהלה ברוח של הסכמה כללית ובהכרת הרצינות שבמצבנו. רק בסוף ציפתה לנו הפתעה: לפני נעילת הישיבה קם והעלוועל הרצען, וכממתיק-סוד הוא פנה למשתתפי הישיבה ואמר: „אמנם כל זה טוב ויפה. אבל לפי דעתי מוטב לאחוז באמצעי אחר ברוק ומנוסה בידי היהודים מזה דורות: מתנת יד הנינה לפריסטב שבקיר. היעלתה תהיה וראית ובטוחה. והיא תצילנו מידי פורעים". להצעתו זו הצטרף גם בניה אבא'ס. אולם כל שאר המשתתפים הביעו את סלידתם מהצעתו ובמיוחד שקל למתורפסיה מפי פיליה גוטס שהצטוות בקול: „איך לא תבוש? העוד טרם תדע מה שגלוי וידוע לכולנו שהשלטונות בעצמם הם המארגנים את הפרעות ביהודים? הצעתו של והעלוועל הרצען הוסרה מיד מהפרק.

המשכנו בהכנת הנוער ליום המבחן. ענין ההגנה וקניית הנשק לא נשאר בגדר סוד, וכל פני העירייה ידעו את מקום מחבואו. כל האוצר היקר הזה. שבו היתה תלויה הגנת העירייה מפני פורעים, היה מוסתר במזודה לא גדולה מתחת למיטתי. בסופו של דבר היה או כל המחד מפני פרעות מחדשוא. השקט בעיירה לא הופרע, והנשק נשאר במזודה מבלו שהשתמשו בו — עד שהחליד.